

**„Můj život byl tanec, zpěv, veselost
a přitom práce a práce.“ Životní příběh
Františky Černé, národopisné sběratelky
a zakladatelky valašského krúžku
Rusava**

/ „My life was dancing, singing, merriness, but also work and work.“ The life story of Františka Černá,
the ethnographic collector and founder of the Wallachian ensemble Rusava

Kateřina Nečacká

Abstracts:

The study deals with the life of Františka Černá (1875–1967). She was a woman originally from the Wallachian village of Rusava who was dedicated to collecting ethnographic objects. She also founded the Wallachian ensemble Rusava and initiated the creation of the first museum in Rusava. Thanks to her activities, Františka Černá represents an important figure not only within her native village, but also from the perspective of the wider region.

Keywords:

folklorism, collecting, museum, Rusava

Následující řádky pojednávají o národopisné sběratelce Františce Černé, jedné ze zakladatelských osobností folklorního hnutí na Valašsku (PAVLICOVÁ – UHLÍKOVÁ 1997, 22). Její život byl spjat s Rusavou, která si jakožto chudá obec zachovala svou specifickou tradiční lidovou kulturu až do dob 1. světové války (VÁLKA 1980, 15). Františka Černá se na Rusavě narodila a prožila zde většinu svého života, proto ji důvěrně nazývala zapadlou dědinkou, „*chúlící sa pod Hostýnem do závoja hustých hor a vysokých kopců, která má právo pochlubit sa vzácnými obdivovateli svojí prostěj krásy*“ (ČERNÁ 1940, 120).

Těmito obdivovateli myslela Františka osobnosti kulturního života, které valašská obec se svými rázovitými obyvateli uchvátila natolik, že se se sem rády opakovaně vracely. Snad každý z nich se při svých toulkách setkal a povětšinou i spřátelil s *tetičkou Černou*, jak Františku místní nazývali (MZA Brno – SOkA Kroměříž, fond Ba-90, inv. č. 4A, 343). Ostatně i dobový tisk konstatoval, že „*dlouhá je řada významných lidí, kteří prostřednictvím tetičky Černé poznali Rusavu a pak šířili její valašskou krásu štětcem nebo perem*“ (Naše pravda: list krajského výboru KSČ v Gottwaldově 16, 20. 6. 1958, č. 49, 4).

Předkládaná studie vznikla s cílem představit život Františky Černé. Prozatím totiž existuje pouze jediný životopis této ženy. Pochází z pera etnografa Miroslava Války, vydán byl v roce 1997 v knize *Od folkloru k folklorismu: slovník folklorního hnutí na Moravě a ve Slezsku* a kvůli svému charakteru encyklopedického hesla není příliš obsáhlý (PAVLICOVÁ – UHLÍKOVÁ 1997, 22). Další badatelé, kteří se ve svých pracích Rusavě nebo zdejšímu folklornímu hnutí věnovali, již neměli ambice tento stručný text rozšiřovat a pouze ho přejímali.

Dětství, odchod do Brna a uzavření manželství

Františka Černá přišla na svět jako druhé dítě manželů Jana a Teresie Botíkových 2. května 1875 na Rusavě, v domě č. p. 119. Téhož dne byla pravděpodobně i pokřtěna, a to místním augšpurským knězem a také významným botanikem a národopiscem Danielem Slobodou (MZA Brno, fond E 67, inv. č. 8651, 103). Františka měla dvě sestry a tři bratry.¹ Starší sestra Veronika se narodila ještě před svatbou rodičů, ke které došlo v roce 1874, kdy už Teresie čekala Františku. Nevěště tehdy bylo 30 let, ženichovi o 2 roky více (MZA Brno, fond E 67, inv. č. 8654, 30).

Během svého dětství Františka krátce žila společně se svou rodinou ve Lhotsku u Blazic (dnes součást obce Blazice), kde její otec² pracoval jako ponocný strážce při tamním panském dvoře (MZA Brno, fond E 67, inv. č. 8651, 133). Záhy se Botíkoví opět vrátili na Rusavu, kde také byla Františka ve svých 13 letech – pravděpodobně opět Danielem Slobodou – konfirmována (MZA Brno, fond E 67, inv. č. 8651, 103).

V mládí odešla Františka do služby do Brna (PAVLICOVÁ – UHLÍKOVÁ 1997, 22 a VAŠÍKOVÁ, 8. 1. 2022). V roce 1901 se provdala za Hynka Černého původem z obuvnické rodiny z Rosic u Brna, který v dané době bydlel a provozoval obchod v Zakřanech (MZA Brno, fond E 67, inv. č. 8654, 62–63 a MZA Brno, fond E 67, inv. č. 1733, 68). V době své svatby měla Františka trvalé bydliště na Rusavě, v domě čp. 21 (MZA Brno, fond E 67, inv. č. 8654, 62). Svě „ano“ si novomanželé Černí řekli 3. února v Brně, v tzv. Červeném kostele (v současnosti Českobratrský evangelický chrám Jana Amose Komenského) (MZA Brno, fond E 67, inv. č. 8654, 62). Manželé Černí pak společně provozovali obchod, patrně měli obchodovat s látkami (VÁLKA, 9. 9. 2021). Jejich manželství zůstalo po celou dobu bezdětné (VAŠÍKOVÁ, 8. 1. 2022 a ZBRANKOVÁ, 17. 4. 2021).

Pamětnice Květoslava Vašíková vzpomíná vyprávění své maminky, podle které se Františka z Brna na Rusavu vracívala se slunečníkem, což v chudé horské dědině vzbudilo pozdivžení, stejně jako Františčiný rádoby luxusní rukavičky, kterým ovšem chyběl palec. Františka se také údajně celý život snažila působit panský, což ne každý obyvatel Rusavy přijímal s pochopením. Rusavjané ovšem oceňovali, že tato prostá žena umí lidi z vyšší společnosti nadchnout pro jejich vesnici i tamní přírodu a tradice (VAŠÍKOVÁ, 8. 1. 2022).

Náboženské přesvědčení manželů Černých

Hynek Černý v roce 1906 přešel od katolické víry k evangelické (MZA Brno, fond E 67, inv. č. 1733, 68). Lze se domnívat, že k tomuto kroku ho mohla inspirovat právě Františka. Ta ovšem roku 1918 sama opustila augšpurskou církev a oficiálně zůstala bez vyznání. O tři roky později jí pak byla v římskokatolické církvi na Rusavě udělena svátost křtu (MZA Brno, fond E 67, inv. č. 8651, 103).

Zajímavostí je, že všeobecně lze v Československu této doby pozorovat spíše opačné tendence. Po pádu habsburské monarchie byl totiž katolicismus spojován právě s Habsburky, v důsledku čehož se upevňovala představa, že katolicismus je neslučitelný s národem nově vzniklého státu (ŠEBEK 2017, 357).

Aby náboženských zvratů v životě Františky Černé nebylo málo, v 50. letech minulého století si Radoslav Kubáník o Františce poznamenal, že ho stařenka velmi překvapila svými pokrokovými názory v náboženských otázkách (Archiv EÚ AV ČR, pobočka Brno, sign. A 1015, Kubáník, Radoslav, 13). I když není řečeno více, tato

slova naznačují, že Františka v dané době tíhla k ateismu.

Rodinný obchod

Manželé Černí se na Rusavu přestěhovali v roce 1906. Jejich novým domovem se stal dům č. p. 195, kde žila Františčina matka. Františka zde provozovala obchod se smíšeným zbožím, Hynek jí jako majitelce obchodu vypomáhal. Bydlela s nimi ještě i ngramotná služka Františka Charuzová (nar. 1871), která se starala o domácí práce.

Ze všech čtyř zmiňovaných osob je ve sčítacích operátech pouze u Františky a její matky uvedeno, že se věnovaly také domácímu hospodářství. To v roce 1921 tvořily tři krávy, jedna koza, pět prasat, dvacet slepic, tři husy a sedm kachen (MZA Brno – SOKA Kroměříž, fond A-8 Okresní úřad Holešov, inv. č. 1178). Bylo to v době, kdy na Rusavě panovala velká bída. Pro představu uvádím, že v roce 1920 cena 1 kg „načerno“ koupené mouky odpovídala denní mzdě dělníka v lese, za dvou-denní výdělek bylo možné pořídit 1 kg hovězího masa (MZA Brno – SOKA Kroměříž, fond Ba-90, inv. č. 4A, 13). Z uvedeného vyplývá, že Černí na Rusavě patřili spíše k majetnější společenské vrstvě.

Záměna dvojích manželů Černých

V roce 1921 se manželé Černí přestěhovali do nedalekého domu č. p. 34 (OÚ Rusava, Matrika obce Rusava, 34). O deset let později získali v domě č. p. 195, kde dříve Františka s Hynkem provozovali svůj obchod se smíšeným zbožím, domovské právo Jaroslav (nar. 1891) a Anna (nar. 1899) Černí (OÚ Rusava, Matrika obce Rusava, 195). Tento Jaroslav byl Hynkův synovec, který se na Rusavu přestěhoval z Vyškova (HORNÍKOVÁ 1991, 32; MZA Brno – SOKA Kroměříž, fond Ba-90, inv. č. 4A, 94 a OÚ Rusava, Matrika obce Rusava, 195). Podle Květoslavy Vašíkové Jaroslav Černý za svobodna bydlel přímo u svého strýce Hynka a tety Františky. Jaroslav převzal vedení obchodu a pokračoval i ve vydávání pohlednic Rusavy, se kterým začali už Františka a Hynek (VAŠÍKOVÁ, 8. 1. 2022).³

Jaroslavova žena Anna, povoláním kuchařka, pocházela z Bystřice pod Hostýnem (VAŠÍKOVÁ, 8. 1. 2022). Aby si tyto dva manželské páry se stejným příjmením Rusavjane odlišili, používali pro Františku a Hynka pojmenování „starí Černí“, kdežto Jaroslav a Anna byli označováni jako „mladí Černí“ (ZBRANKOVÁ, 17. 4. 2021; CHARUZA, 8. 1. 2022 a VAŠÍKOVÁ, 8. 1. 2022).

Oba páry zůstaly bezdětné. Spojovala je i pohostinnost vůči turistům. O té svědčí zápis z roku 1941 uvedený v místní kronice: „*Oproti roku loňskému nastává u nás letos pokles v návštěvě cizinců. Pensionát Ráztoka je ovšem plně obsazen, poněvadž se tam vyvaňuje. U Charvátů číslo 181. hostinec a řeznictví a u mladých Černých číslo 195 – se přestalo vyvaňovat a v těchto dvou místech, jakož i u starých Černých čís. 34 bývalo snad ještě více hostů dohromady ovšem počítáno, než v samém pensionátě.*“ (MZA Brno – SOKA Kroměříž, fond Ba-90, inv. č. 4A, 206).

Pamětníci dále uvádí, že Františka a Anna Černé se neměly navzájem v oblibě. (VAŠÍKOVÁ, 8. 1. 2022 a ZBRANKOVÁ, 17. 4. 2021). Františka údajně Annu nenazvala jinak než *Langřena*, což vycházelo z Annina rodného příjmení Langrová (VAŠÍKOVÁ, 8. 1. 2022). Naopak Anna měla podle slov jiné pamětnice Františku napodobovat ve sbírání různých zajímavých předmětů (ZBRANKOVÁ, 17. 4. 2021).

Mnohé shodné znaky vedly v minulosti k tomu, že zájemci o Rusavu a její historii často zaměňovali informace o těchto párech, protože v obci předpokládali existenci pouze jedněch manželů Černých – Františky a Hynka. Manželé Anna a Jaroslav Černí ovšem také patří mezi významné osobnosti Rusavy, a to z hlediska protiválečného odboje. Za tuto svou činnost byli dokonce vyznamenáni řádem dr. Edvarda Beneše I. (Jaroslav) a II. stupně (Anna) (VÍTEK 1992, 9).

Veřejné působení Františkina manžela

Hynek Černý se aktivně účastnil politického života. Hned v prvních volbách Československé republiky konaných v roce 1919 kandidoval – ovšem neúspěšně – do obecního zastupitelstva za Československou sociálně demokratickou stranu dělnickou (MZA Brno – SOKA Kroměříž, fond Ba-90, inv. č. 4A, 8). Byl však opakovaně volen do místní školní rady, zastával také funkci jejího předsedy (MZA Brno – SOKA Kroměříž, fond Ba-90, inv. č. 4A, 13 a 76). Za jeho éry také došlo k výstavbě nové budovy školy, dnešní Jubilejní základní školy T. G. M. a Mateřské školy Rusava (ZEZULOVÁ 2011, 137–138). Roku 1927 zasednul i ve finanční komisi obce (MZA Brno – SOKA Kroměříž, fond Ba-90, inv. č. 4A, 62). Jejím členem byl do roku 1933, kdy na funkci rezignoval (MZA Brno – SOKA Kroměříž, fond Ba-90, inv. č. 4, Protokol o schůzi obecního zastupitelstva konané dne 18. února 1933). Mimoto byl Hynek v roce 1932 zvolen do funkce místního matrikáře (MZA Brno – SOKA Kroměříž, fond Ba-90, inv. č. 4A, 106), v roce 1933 se stal členem letopisecké komise (MZA Brno – SOKA Kroměříž, fond Ba-90, inv. č. 4A, 110), o tři roky později přijal funkci obecního tajemníka a v roce 1950 se stal zástupcem matrikáře (MZA Brno – SOKA Kroměříž, fond Ba-90, inv. č. 4A, 240). Rok poté se však místní národní výbor rozhodl svěřit Hynkovi naprosto odlišnou funkci, totiž „*požádati pana H. Černého, aby sběr vajec prováděl*“ (MZA Brno – SOKA Kroměříž, fond Bb-89, inv. č. 2, Zápis protokolu o schůzi rady MNV v Rusavě konané 27. února 1951).

V roce 1952 zase Hynek prováděl kancelářské práce a soupis pozemků (MZA Brno – SOKA Kroměříž, fond Bb-89, inv. č. 2, Zápis protokolu o schůzi rady MNV v Rusavě, konané dne 1. února 1952 a Zápis protokolu o schůzi rady dne 25. 8. 52).

Jméno Hynka Černého je však na Rusavě spojeno především s místním sborem dobrovolných hasičů. Počátkem 30. let 20. století totiž vzniklo na Rusavě místní jednatelství Hasičské vzájemné pojišťovny, jehož cílem bylo přesvědčit občany, aby si sjednali pojištění proti požáru a dalším živelným pohromám. Vedením rusavského jednatelství byl pověřen Hynek Černý, a to na základě své obliby mezi místními i pro znalost zdejších poměrů. Hynek poté dal podnět k založení rusavského sboru dobrovolných hasičů a pro tuto myšlenku nadchl další spoluobyvatele. Když v roce 1936 zahájil zdejší hasičský sbor svou činnost, v jeho čele stanul jakožto starosta právě Hynek Černý. Tuto funkci zastával po dobu následujících 16 let, tedy až do roku 1952 (SVAČINA 2006, 8 a 38).

Přátelé a známí z řad významných osobností

V domě Františky a Hynka Černých se scházeli všichni tehdejší badatelé i umělci zajímající se o Rusavu (VÁLKA 1989, 221). Černí se přátelili např. s malíři Hanušem Schwaigrem (1854–1912) a Františkem Ondrůškem (1861–1932) (MZA Brno – SOKA Kroměříž, fond Ba-90, inv. č. 4A, 343–345). U Černých pobývala také malířka Marie Gardavská (1871–1937), která na Rusavě podle konkrétních Rusavjanů namalovala

soubor akvarelů s názvem *Valaši z Rusavy* (přímo na pohlednicích je napsáno *Valaši z Moravy*) (ZBRANKOVÁ, 17. 4. 2021). Ten byl od roku 1910 šířen formou pohlednic (PAVLICOVÁ – UHLÍKOVÁ 1997, 32). Umělcům byla Františka Černá nejen oporou, ale také jim přímo radila náměty pro jejich obrazy (MZA Brno – SOKA Kroměříž, fond Ba-90, inv. č. 4A, 343–345).

S Černými se přátelil také spisovatel a básník František Táborský (1858–1940), profesor vyučující v Praze historii, původem z Bystřice pod Hostýnem. Tento muž sepsal knihu *Rusava: život valašské dědiny*, která způsobila nevídaný zájem o tuto obec z hlediska etnografického i turistického, a byl zakladatelem časopisu *Naše Valašsko*. Táborský o Františce prohlásil, že zná Rusavu a její obyvatele „jako abecedu“ (TÁBORSKÝ 1993, 93) a že je to žena statečná a hbitá chováním i jazykem. Považoval ji také za horlivou Valašku a u Hynka zase oceňoval, že ač pochází zdaleka, je celý *porusavštělý* (TÁBORSKÝ 1939, 140). Táborskému rostly v jeho nevelké bystřické zahradě také dva jalovce původem z Grap, které mu Františka donesla darem (FIALOVÁ 1958, 23).

Když v roce 1940 Táborský zemřel, vydala se Františka v doprovodu své neteře a Vratislava Bartoška⁴ do Prahy. Smutečního obřadu v krematoriu za zesnulého profesora se tato skromná výprava účastnila v rusavských krojích. Na samotném pohřbu Táborského v Bystřici pod Hostýnem pak byl přítomen celý valašský krúžek z Rusavy, který Františka vedla (BARTOŠEK 1998, 11). Tomuto folklornímu souboru ještě bude v rámci studie věnována pozornost.

Táborský, který Rusavu rád ukazoval svým přátelům a známým, seznámil manžele Černé se Zdeňkem Nejedlym (1878–1962), kterého „na Rusavu dovedl jako přítele a ctitele pokrokových směrů v Praze“ (MZA Brno – SOKA Kroměříž, fond Ba-90, inv. č. 4A, 345). Dokonce i zápis z rusavské kroniky vzniklý po Františčině smrti tvrdí, že „mnohým Rusavjanům není doposud známo, že mezi jejími oblíbenci byl i profesor Zdeněk Nejedly (...)“ (MZA Brno – SOKA Kroměříž, fond Ba-90, inv. č. 4A, 343–345). V roce 1933 napsal Táborský Nejedlymu, který musel ukončit svůj pobyt v Bystřici pod Hostýnem kvůli nemoci dcery: „Včera pozdě večer vrátiv se z Rusavy, našel jsem Vás milý list a potěšil se Vašimi zprávami. Očekávali Vás u Černých a vzpomínali jsme všichni na Vás a přáli Vám, aby vše dobře dopadlo.“ (DOLÁKOVÁ 1979, 7). V jiném dopise zase vzpomínal: „Kašparovi a paní Černá, vlastně tetička Černá (po rusavsku), přijíždějí ke mně a tetička Černá, jen se vypovídáme, už se ptá: A jak je u pana profesora Nejedlyho? Zní to tak prostě, upřímně.“ (DOLÁKOVÁ 1979, 7).

Pevné přátelství manželé Černí navázali i s malířem a ilustrátorem Adolfem Kašparem (1877–1934), který se na Rusavu vracel se svou rodinou každoročně na podzim. Obvykle zde pobýval v říjnu a listopadu, kdy maloval zdejší krajinu i krojované obyvatele (KARAFIÁT – MAKOVSKÁ 2005, 28).

Adolf Kašpar Františku opakovaně zachytil na svých akvarelech. Některé z nich se pak staly součástí Táborského knihy o Rusavě.⁵ Kašparova dcera Jiřka později na Františku vzpomínala takto: „Paní Černá byla bodrá, inteligentní žena. Tatínkovi vyprávěla o Rusavě a vodila mu různé lidi zajímavé k malování. (...) Také omladinu měla zorganizovanu, v krojích tančili staré tance. Tatínkovi moc dobře vařila po domácku.“ (HORNÍKOVÁ 1991, 32). Zprostředkovatelem přátelství mezi Černými a manželi Kašparovými se stal opět František Táborský (MZA Brno – SOKA Kroměříž, Ba-90, 4A, 345).

Kašpar se takto na Rusavu vracíval v letech 1918–1934 (VM Šumperk, AK 1672, 2). Většinu z tohoto času pobýval i s rodinou přímo v domě Černých (Moravský večerník 23, 22. 8. 1944, č. 101, 3).

Poté si v obci nechali vystavět dřevěnici. Tato specifická dřevěnice kloubící v sobě valašské vlivy i styl Dušana Jurkoviče je dodnes známá jako Kašparova vila. Dokončena byla v roce 1932. I tak ovšem Kašpar nadále vodil své návštěvy k Františce Černé, aby jim ukázala své soukromé „muzeum“. O pouhé dva roky po dokončení stavby slavné vily Adolf Kašpar zemřel (KARAFIÁT – MAKOVSKÁ 2005, 27–29). Ironií osudu se o více než 50 let později stala právě Kašparova vila místem, kam byl umístěn Památník obce Rusava tvořený především sbírkovými předměty od Františky Černé (FIŠER 1989, 1).

U Černých trávil čas také malířka Marta Makovská (1916–2005), která později sepsala své vzpomínky na Františku Černou do krátkého článku otištěného ve *Zpravodaji obce Rusava*. V něm uvedla, že Františku vnímala jako prostou a neučenou horalku oplývající vrozenou inteligencí (MAKOVSKÁ 1998, 9).

Pravděpodobně v roce 1925 si začali manželé Černí vést památník, do kterého se při návštěvách Rusavy podepisovali významné osoby. Neobsahoval ovšem pouze jejich podpisy, ale také různé vzkazy, poznámky, verše a kresby (Naše pravda: list krajského výboru KSČ v Gottwaldově 16, 20. 6. 1958, č. 49, 4 a Moravský večerník 23, 22. 8. 1944, č. 101, 3). Díky třem zachovaným zmínkám o tomto památníku můžeme alespoň částečně rekonstruovat, jaký byl jeho obsah.

Stránky památníku obsahovaly verše Františka Táborského i drobná umělecká díla malířů. František Ondrúšek ho ozdobil kresbami a skicami (např. perovou skicou Sekáči), Adolf Kašpar akvarely (včetně originálu akvarelu Rusava), Karel Svolinský dvěma menšími perokresbami. Jan Kobzáň přidal kolorovanou kresbu se zbojnickým motivem. Jeden kolorovaný akvarel pocházel také od Stanislava Černého a další akvarel Rusavské kopce od Františka Motyčky. V památníku se nacházela také figurální kresba Františky Černé, jejímž autorem byl Václav Fiala. Rusavskou chalupu zde zase zachytili Rudolf Uherek, který zvolil techniku akvarelu, a Josef Kachlík, který kreslil tužkou.

Své podpisy připojili Josef Pekař, Arne Novák⁶, Zdeněk Nejedlý, František Dvorník⁷, Antonín Blažek⁸, prof. Boris Uvarov⁹ a William Ritter¹⁰. Podepsalo se také velké množství malířů, mezi nimi Roman Havelka, Augustin Mervart, František Hoplíček, Tavík František Šimon, Josef Jambor, Julius Pelikán, Hilar Václavek, Jaroslav Votruba, Karel Svolinský, Alois Jaroněk¹¹ a František Hlavica (Naše pravda: list krajského výboru KSČ v Gottwaldově 16, 20. 6. 1958, č. 49, 4; Moravský večerník 23, 22. 8. 1944, č. 101, 3 a OÚ Rusava, Zápis o předání památníku manželé Černými do rusavského muzea ze dne 21. 12. 1958).

Do památníku bylo také vloženo 8 kusů fotografií, z nichž jedna zachycovala Adolfa Kašpara na Skalném a druhá zpodobňovala téhož malíře při malování Františky Černé před hospodářským stavením. Památník na konci roku 1958 věnovali manželé Černí rusavskému muzeu (OÚ Rusava, Zápis o předání památníku manželé Černými do rusavského muzea ze dne 21. 12. 1958). V současnosti bohužel není známo, kde se nachází, a zda vůbec ještě existuje. Zachovala se však návštěvní kniha muzea s věnováním „*K povznesení naší milé Rusavy manželé Černí*“, která se do muzea dostala téhož roku (OÚ Rusava, Kronika návštěv rusavského muzea).

Zápisy písniček a tanců

Na Rusavě působily tzv. rusavské zpěvačky. Jednalo se o ženy, ke kterým badatelé chodili zapisovat zdejší staré písně, aby je uchovaly dalším generacím (ŠULEŘ 1989, 176). Tradičně jsou jako rusavské zpěvačky vnímány Františka Češková (roz. Baroňová), Marie Mozolová (roz. Hradilová), Veronika Urubová (roz. Hudcová, teta Františky Černé z matčiny strany) a samozřejmě Františka Černá.

V roce 1924 začal u rusavských zpěvaček zapisovat písně František Táborský, který je poté využil do samostatné kapitoly o lidovém umění, především o hudbě, v jeho monografii o Rusavě (TÁBORSKÝ 1993, 90–128). Sám ovšem zvládal zaznamenat pouze texty, a tak si ke spolupráci přizval operního pěvce Alfonse Waisara. Společně pak zapisovali písně u Františky Černé, a to především od rusavské porodní báby Františky Češkové.

Táborský tyto chvíle zachytil následovně: „*Nastaly veselé chvíle. Tetička Černá vařila čaj, aby se stařence hladčeji zpívalo a nám aby také nevysychalo; stařenka předzpěvovala, p. Waisar potichu si notil podle ní a honem to sázel do notových řádků; my ostatní jsme také pomáhali podle svých sil zachycovati text a nápěv stařenčin. Ale to zpívání šlo jí přece jen ztěžka. Pozvali jsme tedy třetí Rusavjanku, o níž nám pravili, že je výborná zpěvačka, tetičku Marii Mozolovou, rozenou Hradilovou. Je to opravdu statečná zpěvačka. Hlas její je čistý, jasný, zdravý, vysoký a vydatný, a způsob jejího přednášení má cosi osobitého, rusavského. Je o 26 let mladší (nar. r. 1877) než stařenka Češková, ale ze stařenčiných písní znala již jen několik. (...) Nezbyvalo, leda aby předzpěvovala stařenka. Stálo ji to, chuderku, mnoho námahy, ale ona to dělala ráda a s největší ochotou.*“ (TÁBORSKÝ 1993, 92–93).

Na Rusavě zapsali Táborský s Waisarem celkem 182 písní a popěveků. Sám Táborský ovšem explicitně mluví o písních zapsaných na základě zpěvu Františky Češkové (bylo jich minimálně 119) a Marie Mozolové (minimálně 12), písně zapsané od Františky Černé nezmiňuje. Vyvyšuje spíše její roli hostitelky a zprostředkovatelky: „*Vydatně mi posloužili manželé Černí, ti staří, na Rusavě. Tetička Františka Černá, rozená Botíková, Rusavjanka, zná Rusavu a Rusavjany jako abecedu. U Černých jsme se scházeli, dávali jsme si schůzky na zítřek nebo na příští neděli, a vždycky jsme se setkávali s novou zásobou materiálu. Jsem si jist, že i příště pokaždé tam něco najdu.*“ (TÁBORSKÝ 1993, 93).

Františku Černou navštěvovala v rámci svých výzkumů také etnochoreoložka Zdenka Jelínková, která zapsala podobu rusavských tanců (PAVLICOVÁ 2012, 56). Výstupy této práce poté vyšly v podobě samostatné monografie *Lidové tance z Rusavy* (2. vydání pod názvem *Tance z Rusavy*) a studií v časopise *Valašsko* (JELÍNKOVÁ 1958, 121–124 a JELÍNKOVÁ 1955, 57–62). Díky poznámkám Jelínkové víme, že např. tanec Žebrácká (Chromá) jí Františka v roce 1951 popisovala a částečně i ukazovala na poli při pasení krávy (Archiv EÚ AV ČR, pobočka Brno, sign. A 755, Jelínková, Zdenka, 33).

Další badatel navštěvoval Františku Černou během září 1953. Jednalo se o Radoslava Kubánika, kterému Františka zpívala např. tyto písničky: *Jede valach na hody, A dyž sa Valášek narodí, Aj, jede Češek z Vídně*. Kubáník si tehdy mimo písniček zaznamenal i následující stručné informace ke své informátorce: „*Zpívala intonačně velmi jistě. Texty však mátl a až po několikerém přezpívání byly upřesněny. Během zpěvu a vyprávění ‚charakterisovala‘ některé písně. O sobě řekla: ‚Můj život byl ta-*

Akvarel Adolfa Kašpara zachycující Františku Černou v rusavském kroji
(z knihy Františka Táborského Rusava: život valašské dědiny).

nec, zpěv, veselost a přitom práce a práce.“ (Archiv EÚ AV ČR, pobočka Brno, sign. A 1015, Kubáník, Radoslav, 13)

Vznik a činnost valašského krúžku Rusava

V srpnu roku 1921 kolem sebe Františka Černá shromáždila 95 Rusavjanů, kteří utvořili valašský krúžek. Jednalo se o převážně starší muže a ženy, mladých tanečníků bylo v krúžku jen 28. První vystoupení krúžku proběhlo v roce 1922 v zámecké zahradě v Bystřici pod Hostýnem, kde byla předvedena historicky druhá rusavská svatba (VÁLKA 1980, 16). Scénář k této scénicky prezentované svatbě napsala podle názoru etnochoreoložky Zdenky Jelínkové pravděpodobně přímo Františka Černá (Archiv EÚ AV ČR, pobočka Brno, sign. N 30, Valašská svatba – rusavská, 5). Ta organizovala nacvičování písniček a tanců i šití krojů (BARTOŠEK 1998, 10). Podle informací jedné z pamětnic ovšem sama se souborem nevystupovala jako aktivní tanečnice (VAŠÍKOVÁ, 8. 1. 2022).

V roce 1925 už vystoupili Rusavjané pod vedením Františky Černé na brněnských slavnostech zvaných Národopisné svátky Moravy, následně předváděli tradiční rusavské tance na Valašském ročníku v Rožnově pod Radhoštěm. Hudební doprovod pro tuto akci zajistily pouze housle a harmonika. Krátké úryvky z tohoto vystoupení Rusavjanů se zachovaly v němém filmu *Valašský rok v Rožnově pod Radhoštěm* (KOŠÍKOVÁ 1999, 45–46).

Následovala další veřejná vystoupení krúžku, např. na dělnické olympiádě v Prostějově a Bartošových slavnostech ve Zlíně (1926), na výstavě soudobé kultury v Brně (1928) a na valašských slavnostech ve Vsetíně (1930), na Valašských slavnostech v Rožnově pod Radhoštěm (1935) atd. Během 2. světové války činnost krúžku utichla, přesto ještě v roce 1940 natočili jeho členové rozhlasovou hru o rusavském zbojníku Janu Švrčkovi.

V roce 1948 pak krúžek dostal novou, pevnější organizační formu (VÁLKA 1980, 16–17). Členové krúžku se např. začali scházet a nacvičovat pravidelně, zatímco dříve se svolávali až před vystoupením, a to tak, že dvě děvčata obcházela Rusavjany s papírem s informacemi o plánované zkoušce a Rusavjané svým podpisem stvrzovali, že se dostaví (VAŠÍKOVÁ, 8. 1. 2022). Když v roce 1949 vznikl krátký vědecko-populární film o lidových tancích a tanečních hrách s názvem *Tance z Valašska*, předvedli v rámci tohoto záznamu své tance i členové rusavského krúžku (KOŠÍKOVÁ 1999, 42). Postupem času se k tančícím Rusavjanům začali přidávat také lidé z Bystřice pod Hostýnem. Údajně se tak mělo dít na popud historičky Vlasty Fialové (PAVLICOVÁ – UHLÍKOVÁ 1997, 179).

Vztahy se členy jiných folklorních souborů

Po 2. světové válce, především pak v 50. letech minulého století, docházelo k intenzivnímu zakládání folklorních souborů. Ty vznikaly především ve městech, kde se „měly stát nositeli myšlenky socialistického realismu, podobně jako folklorní festivaly a další související aktivity. Nešlo tedy o pěstování lidových písní a tanců ve smyslu uchovávání tradice, jak tomu bylo v předválečném období, a zejména na konci 19. století. Smyslem bylo suplovat tímto druhem uměleckého využití kulturu moderní doby, považovanou vesměs za politicky nepřijatelnou. Oproti revivalistickým tendencím uchovat mizející svět konce 19. století šlo ve druhé polovině 20. století o realizaci

politického zadání, které nemělo primárně na zřeteli zachování kulturního dědictví, ale jeho využití pro reprezentaci nové socialistické kultury. Folklor měl v daném období výhodu, že jeho původním tvůrcem byl lid, byl majetkem všech a odpovídal tak oficiálně představě o kulturním projevu socialistického realismu. Aktérem skutečně mohl být každý, kdo se do této převážně neprofesionální a volnočasové aktivity (dobovým jazykem „zájmové umělecké činnosti“) zapojil. Jejím smyslem bylo nejen pěstovat tento druh kulturního využití, ale zároveň také explicitně naplňovat představu ideologicky pojaté kultury, která má být lidová a pro lid, stejně jako masová a angažovaná.“ (STAVĚLOVÁ a kol. 2021, 8–9).

Pro nově vznikající soubory zaměřené na valašský folklor, jako byl např. Valašský krúžek v Holešově vzniklý v roce 1949, se Františka Černá stala vítanou a respektovanou rádkyní (VAVERKOVÁ 1950, 184). Františka také dlouhodobě udržovala dobré vztahy i se členy dalších folklorních souborů, především valašských krúžků v Malenovicích, v Praze a v Brně (VÁLKA 1980, 18–19). V 50. letech vystupovala historička PhDr. Vlasta Fialová se svojí přednáškou o Rusavě ve Valašském krúžku v Brně. Členové souboru následně začali jezdit na Valaško na poznávací zájezdy a kromě Svatého Hostýna, Trojáku a Tesáku navštívili i Rusavu, kde se mj. seznámili i s Františkou Černou (HOLZAPFEL 1998, 14).

Fialová tako naplánovala k oslavě 80. narozenin Františky Černé exkurzi brněnského valašského krúžku na Valaško, které se účastnilo okolo 50 osob. Exkurze měla podle plánu obsahovat návštěvu již zmiňovaného Krajského muzea v Bystřici pod Hostýnem a tamního hřbitova, nocleh na Tesáku a výlet na Rusavu, kde, jak psala Fialová, „*chceme takovým menším programem oslavit 80. narozeniny pí Frant. Černé, která nám v začátcích kroužku velice pomohla*“. Fialová také doufala, že budou členové kroužku moci nahlédnout do nově připravovaného rusavského muzea, o jehož vznik se Františka zasloužila (MM Bystřice pod Hostýnem, fond Krajské muzeum, inv. č. KM 25/61, Dopis Dr. Vlasty Fialové správce muzea Jarmile Fialkové ze dne 27. 4. 1955).

V roce 1952 došlo k rozštěpení rusavského krúžku. Členové, kteří do krúžku docházeli z nedaleké Bystřice pod Hostýnem, se rozhodli, že už nebudou jezdit na nácvičky na Rusavu, ale že se zkoušky budou odehrávat v jejich městě. Většina Rusavjanů ovšem byla zásadně proti, a tak nadále nacvičovali na Rusavě. O rok později oficiálně vznikl Soubor valašských tanců a písní Rusava z Bystřice pod Hostýnem. Ten od roku 1954 patřil pod Sdružený závodní klub ROH tamní firmy na ohýbaný nábytek TON (PAVLICOVÁ – UHLÍKOVÁ 1997, 179). Mnozí badatelé se vztahem k bystřickému souboru prezentují jeho vznik jako záchranu zanikajícího rusavského krúžku, který nebyl po válce obnoven v plné síle (např. VEJROSTOVÁ 2013, 5).

Rusavjané ovšem byli jiného názoru a velmi nelibě nesli, že soubor z Bystřice pod Hostýnem nese název jejich obce, takže tento spor v roce 1956 skončil až u Krajské odborové rady v Gottwaldově (dnešním Zlíně). Tehdy bylo rozhodnuto, že název Rusava náleží souboru z Bystřice pod Hostýnem. Rusavjané pak protestně ukončili činnost svého krúžku (VÁLKA 1980, 19). Františka s Hynkem ovšem na bystřický soubor nezanevřeli, což dokazuje několik společných fotografií manželů Černých s tehdejšími členy souboru i zápisky ze souborové kroniky (Soukromý archiv VSPT Rusava z Bystřice pod Hostýnem, Fotoalbum).

Sběratelská činnost a obohacování muzejních sbírek

Manželé Černí spolu žili od roku 1921 ve starém domě č. p. 34, který si z původní staré chalupy přestavěli na pohodlnější bydlení. Tábořský popisuje, že tam Černí zbudovali např. na tehdejší dobu zcela moderní kuchyň. Františka pak vyhradila v domě jednu zvláštní místnost a lpěla na tom, aby alespoň ta odrážela valašský způsob života. Právě zde shromažďovala artefakty spojené s archaickou podobou Rusavy, kterou poznala především za svého mládí (TÁBORSKÝ 1939, 141). Rusavjané ovšem vzpomínají, že opravený dům („apartmán“, „vila“) sloužil Černým k reprezentačním účelům, zatímco reálně obývali zadní trakt – malý prostor s černou kuchyní (CHABUZA, 8. 1. 2022).

Tábořský Františčinu valašskou jizbu považoval za živé muzeum a popisoval ji následovně: „[Františka] postavila si v ní pěkná stará kachlová kamna s železným kamnovcem, valašské lůžko, stůl, stolec, lavy¹²; rozvěsila obrázky malované na skle; na lavy a pod lavy a kde jinde se dalo uložila staré památky: dračky¹³, svícen na dračky, strůžky na dračky¹⁴; křesací kámen s hubkou a ocelkou; tufarové¹⁵ hrnky a misky, džbánky, butelky¹⁶; z jednoho kusu stromového kmene nebo ze dvou vydlabané putyry (dřevěné nádoby), čpák¹⁷ na žinčici¹⁸, mírky na mouku, staré mozdíře, vařáčníky¹⁹, užíčníky²⁰, sirečníky²¹, lopáříky²², vidlice na kolečkách, kterými se do kamen hrnce dávaly; železné randlíky třínohé, hliněné randlíky na krupici; vážky, valchu, přeslice, kolovrat, motovidlo²³, krample²⁴ na vlnu, nůžky na stříhání ovcí; dvě truhly, domácí výrobek rusavský, jedna s letopočtem 1710, jiné truhly jsou malované; v truhlách jsou pěkné staré šátky (asi 30 kusů), družčenská plachta²⁵, nabírané ženské pančochy, střívě²⁶, ubrusy a j.“ (TÁBORSKÝ 1939, 141) Kroje uchovávala na půdě v truhlách (VAŠÍKOVÁ, 8. 1. 2022).

V roce 1933 vzniklo Krajské muzeum v Bystřici pod Hostýnem, jehož zakladatelem se stal František Tábořský. Umístěno bylo v bývalém ředitelském bytě chlapecké školy a jednu jeho část tvořila tzv. valašská neboli rusavská jizba,²⁷ na jejíž instalaci se podílela Františka Černá. Ještě o dva roky později, když měla do Bystřice pod Hostýnem přijet významnější návštěva, žádali z tamního krajského muzea Františku, aby hostům poskytla výklad k rusavské jizbě. Svou žádost Františce odůvodňovali tím, že „nikdo by nedovedl podati výklad tak bezprostředně živý a pro muzejní odborníky zajímavý, tak jak to dovedete Vy pověděti o rusavské izbě v našem museu – Vašem díle.“ (MM Bystřice pod Hostýnem, fond Krajské muzeum, inv. č. KM13/8, Dopis Vojtěcha Bubílka Františce Černé ze dne 28. 6. 1935).

Františka však předměty z Rusavy cíleně dávala i do jiných muzeí. Svou činností tak obohatila sbírky muzea holešovského (RUDOLFOVÁ, 15. 7. 2021), bystřického (NEDĚLNÍKOVÁ, 4. 8. 2021), vsetínského (FOHLEROVÁ, 27. 8. 2021) i brněnského (PROKEŠOVÁ 27. 6. 2022).

Vznik prvního muzea na Rusavě

Nejdůležitějším Františčiným muzejním počinem se stalo založení pobočky holešovského muzea na Rusavě. Stalo se tak v roce 1955, přestože vyjednávání o tomto záměru můžeme sledovat minimálně o tři roky dříve (MZA Brno – SOkA Kroměříž, fond Bb-89, inv. č. 2, Zápis protokolu o schůzi rady MNV, konané dne 12. 1. 1952). Impulzy k tomuto rozhodnutí mohly být dva: jednak manželé Černí neměli žádné potomky a také se rozhodli prodat svůj dům zájemcům ze Slovenska, shodou okolností Fran-

Valašský krúžek Rusava, muž uprostřed v černém obleku je Hynek Černý, po jeho boku Františka Černá (soukromý archiv Květoslavy Vašíkové).

Manželé Hynek a Františka Černí, 50. léta 20. století. Zdroj: Městské muzeum a galerie Holešov.

Předměty ze sbírky Františky Černé prezentované v nejstarší muzejní expozici na Rusavě, 2. pol. 50. let 20. století. Zdroj: Městské muzeum a galerie Holešov.

Pohled na Rusavu, 1. pol. 20. století. Zdroj: Muzeum Rusava – Památník obce. |

tiščině neteří (MZA Brno – SOKA Kroměříž, fond Ba-90, inv. č. 4A, 261 a ŠKARPICH, 10. 2. 2021).

V dubnu 1954 manželé Černí předali holešovskému muzeu předměty, které sbírali. Smlouva, kterou tak učinili, ovšem obsahovala mj. i podmínku: „Všechny památky v soupise knih, zařízení a drobných předmětů uvedené zůstanou jako majetek státní v držení a opatrování Okresního musea v Holešově, pobočka na Rusavě, a to tak, že budou neoddělitelnou a nezczitelnou součástí této pobočky na Rusavě. Tato pobočka bude prozatím umístěna v jedné místnosti zdejší školy. Jakmile však vybuduje MNV nebo jiná korporace na Rusavě kulturní dům, bude převedena celá sbírka do tohoto domu a jeho pamětní síně.“ (MMG Holešov, nezpracovaný fond, složka Rusava 27. 4. 1954, Zápis sepsaný dne 27. dubna 1954 na Rusavě.)

Toto přání ovšem dodnes nebylo respektováno, a tak je Františkina sbírka, která měla být nedělitelná, vlivem historických okolností slučování a následného rozdělování muzeí roztroušená mezi muzei na Rusavě (Muzeum Rusava – Památník obce) a v Holešově (Městské muzeum a galerie Holešov).

Rusavské muzeum umístěné v dnešní Jubilejní základní škole T. G. M., v tehdejší škole národní, bylo otevřeno 5. června 1955 (MM Bystřice pod Hostýnem, fond Krajinské muzeum, inv. č. KM 25/70, Leták Slavnostní otevření rusavského musea). Sbírkové předměty byly nainstalovány v jedné ze tříd v přízemí. V záznamu místní kroniky je o tomto muzeu psáno jako o Valašském muzeu (MZA Brno – SOKA Kroměříž, fond Ba-90, inv. č. 4A, 267).

Prameny týkající se slavnostního otevření muzea opět dosvědčují, že Františka zjevně k těm Rusavjanům, kteří nemohli Valašskému souboru písní a tanců Rusava z Bystřice pod Hostýnem přijít na jméno, nepatřila. Svědčí o tom skutečnost, že na slavnostním otevření rusavského muzea vystupovaly oba soubory s názvem Rusava, rusavský i bystřický. V albu bystřického souboru se také nachází několik fotografií z této události, na kterých pózuji manželé Černí obklopení členy bystřického souboru (Soukromý archiv VSPT Rusava z Bystřice pod Hostýnem, Fotoalbum, fotografie z události Otevírání musea na Rusavě).

Na pomezí folkloru a folklorismu

Činnost Františky Černé je řazena do folkloru i folklorismu, přestože zcela nezapadá ani do jedné z těchto kategorií. Z hlediska folkloru splňuje základní předpoklady, kterými je návaznost na ústní tradici a mezigenerační předávání. Do kategorie folklorismu se řadí díky tomu, že Františka zprostředkovávala a předváděla lidovou kulturu v nepůvodním prostředí, kde již tato kultura neplnila svou primární funkci, což je znakem druhé existence folkloru (BROUČEK – JEŘÁBEK a kol. 2007, 220).

Tuto nezařaditelnost osobnosti Františky Černé ilustruje poznámka v kronice Valašského souboru písní a tanců Rusava z Bystřice pod Hostýnem: „*Tetičce Černé se písničky i tance líbily, jenom říkala, že mají být ogaři veselejší. Náš kraj se jí moc nelíbil, protože prý je jako uniforma u všech úplně stejný.*“ (Soukromý archiv VSPT Rusava z Bystřice pod Hostýnem, Kronika [1954–1977], zápis Otevírání musea na Rusavě 5. června 1955.) Ve stejném duchu se starší rusavské tetičky (nevíme ovšem jistě, zda i Františka) zlobily, že písničky původem z Rusavy zpívají i jiné valašské krůžky (BARTOŠEK 1998, 11).

Smrt a posmrtný odkaz

Hynek Černý zemřel 7. února 1961 v kroměřížské nemocnici (MZA Brno – SOKA Kroměříž, fond Ba-90, inv. č. 4A, 343 a OÚ Rusava, Matrika obce Rusava, 34–35). Po jeho smrti Františku opatrovala rodina Janečkových z Rusavy (ZBRANKOVÁ, 30. 10. 2021 a NEČACKÁ, 1. 11. 2021). Františka ke konci svého života trpěla psychickými problémy, dokonce měla být zmatená natolik, že sama ničila etnografické předměty a umělecká díla, která po celý život sbírala (VÁLKA, 12. 1. 2022). Jiná pamětnice zase uváděla, že se někteří doktoři báli chodit k Františce domů. Stařenka je totiž údajně obviňovala z toho, že se jí snaží svést (VAŠÍKOVÁ, 2. 2. 2022).

Františka Černá zemřela šest let po svém muži, 7. srpna 1967, v psychiatrické léčebně v Kroměříži (OÚ Rusava, Matrika obce Rusava, 34–35). Že byla vnímána jako místní významná osobnost, dosvědčil i rusavský kronikář Josef Charvát, který zprávu o úmrtí Františky a Hynka zpětně věnoval zápis pokrývající dvě stránky *Pamětní knihy (kroniky) obce Rusava*. V něm vyzdvihl Františku jako horlivou sběratelku lidových krojů, zvyků a písní, obnovitelku rusavského valašského krúžku,²⁸ skvělou vypravěčku a dobrou zpěvačku (MZA Brno – SOKA Kroměříž, fond Ba-90, inv. č. 4A, 343–345). Všeobecné pozitivní vnímání Františky Černé ovšem narušují pamětníci, kteří sice oceňují přínos této ženy pro Rusavu, zároveň ale podotýkají, že lidsky s ní bylo velmi těžké vyjít (VAŠÍKOVÁ, 2. 2. 2022).

Odkaz Františky Černé tak žije nadále. Jednak Františka Černá ožívá při čtení knihy Františka Táborského *Rusava: život valašské dědiny*, kde je mnohokrát zmíněna. Z konkrétních úryvků je zde patrné, že si jí autor velmi vážil, psal o ní ryze pozitivně. Písně, které Františka v roce 1953 zpívala Radoslavu Kubáníkovi, vyšly v roce 2006 knižně v rámci edice Vladislavy Bělíkové s názvem *Písně z Rusavy: sbírka valašských písní zapsaných Františkem Táborským a Alfonsem Waisarem v letech 1924–1926 s pozdějšími doplňky* (BĚLÍKOVÁ 2006).

Také valašský krúžek, který okolo sebe shromáždila, pokračuje nadále, i když v rozštěpené formě městského Valašského souboru písní a tanců Rusava z Bystřice pod Hostýnem a vesnického Valašského krúžku Rusavjan z Rusavy (ten sice nemá přímou časovou návaznost na původní krúžek, ale personální ano).

Národopisné předměty, které shromáždila, jsou dodnes vystaveny na Rusavě, a to v tamním muzeu umístěném v budově obecního úřadu (Muzeum Rusava – Památník obce). Předměty z Františčiny sbírky obohacují také sbírky Muzea Kroměřížska, Městského muzea Bystřice pod Hostýnem, Městského muzea a galerie Holešov, Muzea regionu Valašsko a Moravského zemského muzea.

Závěr

Františka Černá z Rusavy byla původem prostá žena bez vyššího vzdělání, která se v mládí dostala do služby do Brna. Později se i s manželem Hynkem vrátila zpět na Rusavu, kde provozovala obchod se smíšeným zbožím. Svůj život zasvětila Františka Černá především sbírání místních předmětů etnografického charakteru.

Mimoto byla vyhlášenou hostitelkou, která u sebe doma přijímala návštěvy z řad významných osobností dané doby. Tyto hosty dokázala pro Rusavu nadchnout natolik, že se sem rádi vraceli. Část z jejich přátel také pomohla zachovat dřívější podobu této obce, ať už ji zachytili ve svých knihách, ve sbírkách lidových písní či v obrazech.

Františka Černá ve své rodné obci založila valašský krúžek, jehož členové při různých příležitostech ukazovali místní tance. Na sklonku života se také zasloužila o to, aby na Rusavě vzniklo první muzeum připomínající zdejší tradiční lidovou kulturu.

Svou celoživotní činností se tak Františka Černá nesmazatelně zapsala nejen do dějin své rodné obce, valašské Rusavy, ale i do širšího regionu.

Poznámky:

¹ Veronika (1870–1953), Terezie (1877–1891), Jan (1880–1???), František (1883–1885) a Josef (1886–1910).

² Je možné, že se jedná o Jana Botíka, který v mládí přišel o ruku, viz MZA Brno, SOkA Kroměříž, fond Ba-90, inv. č. 4A, 26.

³ Viz sbírka pohlednic v Muzeu Rusava – Památníku obce.

⁴ Budoucí člen původního rusavského krúžku a také jeden z pamětníků, kteří pomáhali Rusavjanům při obnově valašského krúžku (nese název Valašský krúžek Rusavjan).

⁵ Konkrétně se jedná o akvarely s názvy Vdaná Rusavjanka a Rusavjanka u studně. Originál prvně zmíněného je vystaven v expozici Muzea Rusava – Památníku obce.

⁶ Literární a výtvarný kritik, syn spisovatelky Terézy Novákové.

⁷ Nejvýznamnější český byzantolog, rodák z nedaleké obce Chomýž.

⁸ Architekt.

⁹ Rusko-britský entomolog.

¹⁰ Švýcarský spisovatel.

¹¹ Společně se svým bratrem Bohumírem založili dnešní Valašské muzeum v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm.

¹² Lavice.

¹³ Ohoblované třísky, kterými se svítilo.

¹⁴ Hoblíky na louče.

¹⁵ Hliněné

¹⁶ Baňaté lahve.

¹⁷ Dřevěné poháry na pití žinčice.

¹⁸ Nápoj z ovčího mléka podobný kefiru, meziprodukt při výrobě brynzy.

¹⁹ Dřevěný stojan na vařečky.

²⁰ Dřevěný stojan na lžíce.

²¹ Dřevěné nádoby na zápalky (sirky).

²² Malé lopaty na vkládání pagáčků do pece.

²³ Nástroj na navíjení příze.

²⁴ Kartáče na česání ovčí vlny.

²⁵ Úvodní plachta, tzv. úvodnice.

²⁶ Střevíce.

²⁷ V této jizbě se podle soupisu ve sbírce Městského muzea Bystřice pod Hostýnem nacházely stůl, židle, truhla, truhlice na knihy, postila, mužský a ženský kroj, kožich, vlňák, lipský šátek, sukně, fěrtoch, plachta na postel, trávnické (muzeem zakoupené sbírkové předměty), družčenská (úvodní) plachta, cechovní kniha (zapůjčeno od Františky Černé), stolec, lopář, vážky, holubička, lištva, mírky, necky, kadlub, krample, dřevěná miska, forma na rukavice, svícen na olej, svícen na dračky, džbán, 2 mísy, vařečník, užíčník, cedník, sirečník, strůžek, poříz, rašple, nebozezy, laterna a puška (předměty darované muzeu Františkou Černou).

²⁸ První veřejné vystoupení krojovaných Rusavjanů se odehrálo již v roce 1893.

Prameny:

Archiv Etnologického ústavu Akademie věd ČR, pobočka Brno, sign. A 1015, Kubáník, Radoslav.

Archiv Etnologického ústavu Akademie věd ČR, pobočka Brno, sign. A 755, Jeřínková, Zdenka

Archiv Etnologického ústavu Akademie věd ČR, pobočka Brno, sign. N 30, Valašská svatba – rusavská.

BARTOŠEK, V. 1998. Moje zpomínky na činnost ve valašském krúžku na Rusavě. *Zpravodaj obce Rusava*, duben, 10–12.

ČERNÁ, F. 1940. Rusava spomíná... *Naše Valašsko: kulturní věstník o jeho životě a potřebách* 3, 120–121.

FIALOVÁ, V. 1958. František Táborský a „Naše Valašsko“. *Valašsko: sborník o jeho životě a potřebách* 1–2, roč. VII, 21–23.

HOLZAPFEL, M. 1998. Naše srdce a mládí zůstalo na Rusavě. *Zpravodaj obce Rusava*, duben, 14–15.

HORNÍKOVÁ, J. 1991. Vzpomínky na Rusavu a na tatínka. *Zpravodaj Muzea Kroměřížska* 2, 31–32.

MAKOVSKÁ, M. 1998. Vzpomínka na Františku Černou. *Zpravodaj obce Rusava* 3, 9.

Městské muzeum Bystřice pod Hostýnem, fond Krajinské muzeum, inv. č. KM 13/8, Dopis Vojtěcha Bubílka Františce Černé ze dne 28. 6. 1935.

Městské muzeum a galerie Holešov, nezpracovaný fond, složka Rusava 27. 4. 1954, Zápis sepsaný dne 27. dubna 1954 na Rusavě.

Městské muzeum Bystřice pod Hostýnem, fond Krajinské muzeum, inv. č. KM 25/61, Dopis Dr. Vlasty Fialové správkyni muzea Jarmile Fialkové ze dne 27. 4. 1955.

Městské muzeum Bystřice pod Hostýnem, fond Krajinské muzeum, inv. č. KM 25/70, Leták Slavnostní otevření rusavského musea.

Moravský večerník 23, 22. 8. 1944, č. 101, 3.

Moravský zemský archiv v Brně, E 67, inv. č. 1733, Kniha narozených a pokřtěných pokřtěných [obce Rosice v letech 1868–1880].

Moravský zemský archiv v Brně, fond E 67, inv. č. 8651, Kniha Narozených a Křtěných, při Církvi Evandělické A. V. Rusavské, od roku 1844, založena skrze Daniele Slobodu.

Moravský zemský archiv v Brně, fond E 67, inv. č. 8654, Kniha sdávek církevních, při Církvi Evandělické A. V. Rusavské, od roku 1838, založena od Dan. Slobody.

Moravský zemský archiv v Brně – Státní okresní archiv Kroměříž, fond A-8 Okresní úřad Holešov, inv. č. 1178, Sčítací operát [z r. 1910 pro obec Rusavu].

Moravský zemský archiv v Brně – Státní okresní archiv Kroměříž, fond Ba-90, inv. č. 4, Protokol o schůzi obec. zastupitelstva.

Moravský zemský archiv v Brně – Státní okresní archiv Kroměříž, fond Ba-90, inv. č. 4A, Pamětní kniha (kronika) obce Rusavy [1918–1969].

Moravský zemský archiv v Brně – Státní okresní archiv Kroměříž, fond Bb-89, inv. č. 2, Protokoly rady MNV [1949–1956].

Naše pravda: list krajského výboru KSČ v Gottwaldově 16, 20. 6. 1958, č. 49, 4.

Soukromý archiv Valašského souboru písní a tanců Rusava z Bystřice pod Hostýnem, Fotoalbum.

Soukromý archiv Valašského souboru písní a tanců Rusava z Bystřice pod Hostýnem, Kronika [1954–1977].

Obecní úřad Rusava, Kronika návštěv rusavského musea.

Obecní úřad Rusava, Matrika obce Rusava.

Obecní úřad Rusava, Zápis o předání památníku manželé Černými do rusavského muzea ze dne 21. 12. 1958.

TÁBORSKÝ, F. 1993. Rusava: Život valašské dědiny. Vizovice.

TÁBORSKÝ, F. 1939. Soukromé valašské museum na Rusavě. *Naše Valašsko: kulturní věstník o jeho životě a potřebách* 3, 140–141.

VAVERKOVÁ, J. 1950. Valašský krúžek v Holešově. *Naše Valašsko: kulturní věstník o jeho životě a potřebách* 2, 184.

VEJROSTOVÁ, A. 2013. *Život malovaný tancem: almanach k 60. výročí založení Valašského souboru písní a tanců Rusava z Bystřice pod Hostýnem*. Bystřice pod Hostýnem.

Vlastivědné muzeum v Šumperku, sign. AK 1672, 2, Výstřižek „K umělecko-historické tradici Rusavy: bude mít Rusava památník?“ z nespécifikovaných novin [1962?].

Literatura:

BĚLÍKOVÁ, V. 2006. *Písně z Rusavy: sbírka valašských písní zapsaných Františkem Tábořským a Alfonsem Waisarem v letech 1924–1926 s pozdějšími doplňky*. Kroměříž.

BROUČEK, S. – JEŘÁBEK, R. a kol. 2007. *Lidová kultura: národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska*. Praha.

DOLÁKOVÁ, M. 1979. Zdeněk Nejedlý a František Tábořský: úryvky z korespondence. *Zpravodaj Muzea Kroměřížska*, duben, 7–14.

FÍŠER, Z. 1989. Zpřístupnění Památníku obce Rusavy. *Zpravodaj Muzea Kroměřížska* 2, 1–4.

JELÍNKOVÁ, Z. 1955. Valaská z Rusavy. *Valašsko* 1–4, 57–62.

JELÍNKOVÁ, Z. 1958. Rusavské křížáky. *Valašsko* 3–4, 121–124

KARAFIÁT, V. – MAKOVSKÁ, M. 2005. *Paleta malířů z krajiny pod Hostýnem*. Bystřice pod Hostýnem.

KOŠÍKOVÁ, J. 1999. *Lidové tance a dětské hry ve filmotéce Etnologického ústavu AV ČR*. Brno.

PAVLICOVÁ, M. 2012. *Cestami lidového tance: Zdenka Jelínková a česká etnochoreologie*. Brno.

PAVLICOVÁ, M. – UHLÍKOVÁ, L. 1997. *Od folkloru k folklorismu: slovník folklorního hnutí na Moravě a ve Slezsku*. Strážnice.

STAVĚLOVÁ, D. a kol. 2021. *Tíha a beztíže folkloru: folklorní hnutí druhé poloviny 20. století v českých zemích*. Praha.

SVAČINA, R. 2006. *70 let sboru dobrovolných hasičů na Rusavě 1936–2006*. Rusava.

ŠEBEK, J. 2017: České země a Vatikán po roce 1918 (1918–2013). In: *Papežství a české země v tisíciletých dějinách*. Praha, 355–402.

ŠULEŘ, O. 1989. *Je to chůze po kotárech!:* povídání o valašském folklóru a lidové kultuře na Valašsku. Praha.

VÁLKA, M. 1980. Folklorní tradice obce Rusavy: při příležitosti 5. výročí založení Valašského krúžku

„Rusavjan“. *Zpravodaj Muzea Kroměřížska*, duben, 15–20.

VÁLKA, M. 1989. Na okraj nové expozice Muzea Kroměřížska. *Muzejní a vlastivědná práce: časopis Společnosti přátel starožitností* 4, 220–221.

VÍTEK, Otto 1992. Zapomenutí odbojářů. *Zpravodaj obce Rusava*, 1992, 9.

ZEZULOVÁ, J. 2011. Příběh rusavské školy. In: *Rusava a Daniel Sloboda*. Brno, 127–148.

Emailová korespondence:

FOHLEROVÁ, Milada, kurátorka etnografické podsbírky Muzea regionu Valašsko. Soukromá emailová korespondence, 27. 8. 2021.

NEDELNÍKOVÁ, Eva, kurátorka Městského muzea Bystřice pod Hostýnem. Soukromá emailová korespondence, 4. 8. 2021.

PROKEŠOVÁ, Šárka, kurátorka sbírek textilu Moravského zemského muzea v Brně. Soukromá emailová korespondence, 27. 6. 2022.

RUDOLFOVÁ, Renée, správkyň muzea a kurátorka sbírkových fondů Městského muzea a galerie Holešov. Soukromá emailová korespondence, 15. 7. 2021.

Informátoři:

CHARUZA, Jan, roč. 1938, pamětník, který prožil dětství na Rusavě. Osobní rozhovor. 8. 1. 2022 Rusava.

NEČACKÁ, Marie (roz. Talachová), roč. 1938, pamětnice, která prožila dětství na Rusavě. Osobní rozhovor. 1. 11. 2021 Hlinsko pod Hostýnem.

ŠKARPICH, Bohumil, roč. 1954, pamětník z Rusavy a od r. 1990 starosta této obce. Osobní rozhovor. 10. 2. 2021 Rusava.

VÁLKA, Miroslav, roč. 1951, etnolog, autor studie o folklorních tradicích obce Rusava. Osobní rozhovor. 9. 9. 2021 Mechlín a 12. 1. 2022 Brno.

VÁŠÍKOVÁ, Květoslava (roz. Hudcová), roč. 1936, pamětnice z Rusavy. Osobní rozhovor. 8. 1. 2022 Rusava.

ZBRANKOVÁ, Olga (roz. Vašíková), roč. 1937, pamětnice z Rusavy. Osobní rozhovor. Rusava 17. 4. 2021 a 23. 10. 2021 Rusava.